

Buriad-Mongol YNEI

BK(b)P-lin Buriad-Mongol Obkoomoi ba BMASRR-ei
Verxovno Sovedei Prezidiymei oorgan.

Kolxoozno ustaaviiji narinaar sa
xilgiin dyxer kolxoozniguudiiji xy-
myyzyylxe.
Byxesojuuzna Kommuniis (bolšev-
viigyydei) Paartiin istoori.
Xrooniko.
Gente meden gexede...
„Ynenei“ meteriaalaar.

KOLXOOZNO USTAAVIJI NARIAAR SAXILGIIN DYXER KOLXOOZNIGUUDIJI XYMYZYLYXE

„Kolxoozuudta myngen do-
xoozuudta xubaaxa tuxai“
SSSR-ei Sovnarkoomoi ba BK(b)
P-lin CK-ei togtol „Praavda“
da ha axin toltol dohon ba-
na. En- togtol bolbol nufagai
oorga... haa ba kolxoozuud-
haa orohon zuurşalganuudta
daşaramduulan, xyde azaxiin
arteeliin ziseete ustaavi XI
statbaada xede xeden xubilai-
tan uiji oruulan ba kolxooz-
no myngen doxooduudta xubai-
gaimin zuramiji todoor bi-
elieer xelene. Ene xadaa kol-
xoozuudai organizacioonno aza-
xin saşadaa beziş-xe jabadal-
da ton jixe udxaşanartai balxa
lyyby gexede, terenei vge by-
xeniin xadaa praaktikiin eri-
tynyde xariuşana, sove d-
tariaaşanai maerialba aza-
amagalan baidalai togtoto bi-
gaa yndehe hauri—kolxoozuu-
dai badaralta tuxai paarti ba
pravitelstviin anxaralaar dy-
ren baina.

Kolxoozuudai myngen do-
xoodoi urga ga bolbol arşaj-
yji ba ton ynen faakt myn-
xeden miagaad kolxoozuud-
bol ol zuugaad miaga ba mil-
lioon tyxerig myngen doxood-
tol bolhon baina. Ene zilei to-
soo, „Kolxoozuudta doxoo-
duudai buruugaar xubaagadag
bahaan tuxai“ togtol soogoo
Ararat Komissararai Soveed
ba paartiin Centralni Kom-
iteed bolbol kolxoozuu-
dai myngenei azaxiiji ziseete
hainar tabixiin tula byxi par-
tiilina ba soveed organiza-
cuaudai anxaral xuxala geze
temdeglehenhee xoişo, kolxoo-
zuudai myngen doxood, ilan-
gajaa tyrgoor urghan baina.
Ene azaxii bolbol zil jirex-
byri ygedeze baa, eneende
ziseete hain zuram, arin yood
balxa ba myngen xadaa jamar
lyymende b. xaişan geed garga-
şalgan. b geze kolxoozniguud-
ta elite balxa jotohoi.

Arteeliin olhon myngen do-
xooduudai arteel bolbol
eg-el tyryyn „zakoonoor ba-
talagdan n naloogudiiji gy-
rende oruulxa, straxovoi ty-
berinyyji jabuulxa ba myn-
gen sşydenyudiji busaaxa
ababadiiji tyryşin eelzeende
jabuulxa“ baina.

Saşaşan, arteel bolbol ja-
baa baigaa yiledberilgege x-
regelde şuxaa gargaşanudiiji
teke, administratiivna-azaxiin
gargaşanudiiji xuxaa, kyle-
tyryne xeregelde zööri ho no-
xoxo ba xubaagdaxagyi foondo-
do nomen oruulxa uşarai. By-
xii ylenen myngeşee arteel
bolbol arteeliingee cleengyy-
dei zarla yderynydte xubaaxa
jotohoi.

Hyiet yje xyrtter kolxoozuud
byxenei xubaagdaxagyi foon-
dodo zööri nomen oruulxa,
suramai time bahaan elite ge-
del: arteel bolbol eeriingee
myngen doxoodoi 10 procent-
tee deşee bişijinn xubaag-
daxagyi foondodo oruuldag
nen. Myne ene zuram xubil-
gagaa: tariaşan azaltai raiou-
nuudta, myngen doxoodoi 10
12 procenttee doşoo bişiji.
Gibeş 15 procenttee deşee
bişijinn xubaagdaxagyi foon-
dodo nomen oruulxa, texni-
keske kyletyrynyyde ba mal-
azaltai raioundo—arteeliingee
myngen doxoodoi 15 procent-
tee doşoo bişee, 20 pro-
centtee jixe uşiji xubaagda-
xagyi foondodo oruulxa baina.
Tariaaşan azaltai ba malazaltai
xubaagdaxagyi foondodo zööri
nomen oruulal-
gyn xemze jynude xojor on-
doo baina? Ene xadaa yiled-
berlin onso ilgannud deere-
hee bolno. Tariaaşan azaltai kol-

xoozuudta xyde azaxiin xy-
d. Inerinyd xadaa jynxiidoe
MT-lin maşinanuudaar xez-
ene. Ilme kolxoozdo garaaz-
ma terskoi g. m. baiguulxin
ul oroldoxo xeregen ygel.
Maşazaltai kolxoozuud—ondoo
baidaltai Ende xad a feerne-
nyydiiji. malai dal xorioo, svi-
naarniguudiji, malai tezeel be-
ledxe bairanuudiji barixa xe-
regtei.

Gibeş, xyde azaxiin arte-
liin ziseet ustaavai udxiji ba
kolxoozuudai niitiin interee-
sydiiji kolxoozniguudai lişne
interesydiiji zybeer zoxildu-
an jabuulxa tuxai nyxer Stali-
nai zaabarinuudiji zarim partiina
ba soveed organizaacuanud,
zarim xytelberileşed bolbol
iligoogy ba kolxoozniguudiji
kolxoozno ustaavi dyxer
xymyzylyxin orondo, ene za-
kooniiji bydylygeer xazairuul-
dag, ustaaviiji ebdeşedte bes-
peeceer xandadag baina.

„Noovo Zaboorsje“ kolxoo-
zoi pravleni bolbol 5 zilei to-
soo kolxoozniguudaa gazar
areendaar yge geze Bereziñ-
ske raiounhoo (Belorysske
SSR) bidade medeşene. Myn
ene raiounol „iskra“ kolxoozoi
xeden kolxoozniguud bolbol
eşedtee mortoi, olon kolxooz-
niguudai ysaadbiin gazarai
xemzeen xadaa togtogdohon
noormohoo jixe baina. Ene
kolxoozdo 3 yneed ba 2 tu-
alnuudai kolxoozniguud bi-
limenyd faaktuud ali olon
baina.

Ede zaagdahan faaktuud
xadaa zarim kolxoozuudta by-
zyaşna tendenciin garza bai-
hilji xelene. Ene tendenciiji,
but-soxigdohon kulaşestviin
ylegdelinyd ba togtuuri baga-
tai, kolxoozno baiguulalgin dy-
xer xysed xymyzylygdeegyi
zarim kolxoozniguud xadaa kol-
xoozuudta bi bolgono. Usta-
viiji xazagairuulagda bespee-
ne xandalgiin buruu, bolşeviz-
bişe praa-tikiiji erid ba şidexii
johoor buruuşaaxa xeregtei.

Xyde azaxiin arteeli in usta-
viiji zybeer saxi a jabuulaga—
ene xadaa kolxoozniguudai so-
cialis dyxer xymyzylyxe,
byzyaşna tendencen ydtei
temeselde, loodonnuudtai, kol-
xoozno yledberlin dezorgani-
zatornuudtai temeselde xy-
myzylyxe, kolxoozuudai a-
xin xyşe şadaliiji deşelyy-
lin tula eşegyyz-xer xyde-
merilexe jabada myn. Kolxooz-
niguudai doxooduud xadaa za-
koonno bişeer ysaad-bna ga-
zariiji jixedelge deerehee bişe,
xarin azalta yderynydein oloşo-
rolgohoo urgaxa jotohoi. Kol-
xoozniguudai ysaad-bna gazar,
terenei ymşin mal bolbol po-
soobno udxaşanartai, xarin goi,
yndehe huurins—kolxoozdo,
xamtadaxdahan, socialis aza-
ziida baina.

Xyde azaxiin arteeliin us-
taviiji saxin jabuulagda paar-
tiin Centralna Komiteed ba
soveed pravitelstviin imagta
anxaralaa tabidag uşar xadaa
kolxoozuudtai eşeddingee xol-
booji byri bezişylyxin, kol-
xoozuudta jyn bolzo baihiji
medexiln ba usta-viji xaza-
gairuulxa ja adaida eşes tabi-
xijinn, byx i partiina ba soveed
organizaacuanudiiji ujalgalna.
Kolxoozniguud - udaarnuudai
II-doi şjezdin komissa dere
nyxer Stalin iigeze xele hen:

„Bidener taanartai xamta za
koonuudiji bişenebi. Xarin
ustaav—ene xadaa deede za-
koon, dereevnide şine oonşes-
ve baiguulalgin yndehen za-
koon myn“.

(„Praavdiin“ tyryy bişeghee)

Byxesojuuzna Kommuniis (bolševiiigyydei) Paartiin ISTOORI

XURIAANGII KYIRS

BK(b)P-iin CK-ei Komiissiin redaakca doro. BK(b)P-iin CK-eer
haişagdahan. 1938 on

IV BYLEG

MENŞEVIIGYYD BA BOLŞEVIIGYYD STOLIIPINSKA REAAKCIIN YJEDE. BOLŞEVIIGYYDEI TUSAGAAR BEJEE DAANGI MARKSIIS PAARTI BOLOLGO.

(1908—1912 onuud).

1. STOLIIPINSKA REAAKCA. INTELLIGEENCIIN OPPOZICIOONNO SLOINUUDAI DUNDAXI ZADAGAIRALGA, SYXEREN UNALGA. PAR- TIINIIN INTELLIGEENCIIN ZARIM XUBIN MARKSIIZMIIN DAIŞADAI TALADA OROZO MARKSIIZ- MIIN GEORIIJI REVIIZELXIJI XYŞEHEN JABADAL. LEENINEI „MATERIALIIZM BA EMPIRIKRII- CIIZM“ GEHEN KNIIGE SOOGOO YGEHEN XARIU BA MARKSIIS PAARTIIN TEORIIŖESKE HUURINUUDIJI XAMAGAALALGA.

Gyrenei II dyyme bolbol 1907 onoi iyyyniin 3-da caarska
pravitelstviar tariagdahan baina. En yderiji istoorido iyyyn
guroanai, gyrenei perevorodoi yder geze nerelede bolhon
baina. Caarska pravitelstvo xadaa gyrenei III dyymede hun-
gaxa hungaltin tuxai şine zakoon gargaşa 1905 onoi oktaab-
riin 17-noi eeriingee manifestiiji ebdehen baina. Jyvo ge-
xede, ene manifestiin jonoor caarska pravitelstvo, şine za-
koon gargaşadaa, gansa dyymehee zyşelgeşed gargaşa jo-
hotoi baina baigaa, gyrenei II dyymiin social-demokratişes-
ke fraakca bolbol sydyte ygteze, xydelmerşen anglin tyloş-
legşed kaatorga ba şylelgede elgegeşdeha baina.

Hunguuliin şine zakoon bolbol pomeeşiguid ba xudaldaa-
naimaana promişlenno byryaştiin tyloşlegşed toji dyyme-
dee nelieen olon bolgoşoor zoxoşuonon baigaa. Tuxin xam-
ta, yşoxen tedu baina xydelmerşen ba tariaşada, tyloşleg-
şed toji xeden dakin бага болгон xoroşuonon baigaa.

III dyyme eeriingee sostaavaaraa xadaa çernosootenno-ka-
deetsko bahaan jyn. Nite deere dyymiin 442 depytaaduud-
haa: baruunai (çernosootencener)—171, oktabristnuud ba
tedeende adali gryppenyyde—113, kadeedyd ba tedeende
dyte gryppenyyde—101, trydoviiguud—13, social-demokraaduud—18.

Baruunaixi xadaa (tedener dyyme soo baruun taliijn ba-
rixa huundaa time neret bolhon jyn) xydelmerşen ba ta-
riaşadai egeel xoro to daisad—tariaşadai xydelonyydiiji dara-
xadaa, tariaşadai niurgijinn ton olooron soxilgo ba buudal-
ga xegşed, jevreiske pogroomuudiji organizovalagşad, xy-
delmerşenei demonstraacuanuudiji şoxilgo xegşed, revoliyciin
ydernyyde mitingnyydei bolzo bahaan ger başanuudiji zer-
lig gairuugaar galdaganuudiji jabuulagşad bolxo—çernosoot-
enno pomeeşiguid xrepostniguud ba han baigaa. Baru-
naixid bolbol 1905 onoi oktaabriin 17-noi manifestiiji eşegyy,
azaldadiji xerege, xyndeer darlaxiji, xizaarlagdaxagyi caars-
ka zasagi baiguulxiji xyşedeg baigaa.

Dyyme soo, baruunaixid dte oktabristnuudai paarti gy,
ali „oktaabriin 17 sojuuz“ xamaadadaza bahaan baina.
Oktabristnuud bolbol tomo promişlenno kapital ba kapita-
lis johoer azaltai jabuulxa bahaan tomo pomeeşiguidai in-
tereşiji barigşad baina jym. (1905 onoi revoliyciin exteer
tomo pomeeşiguidnaa gairan kadeeduudai nelieen xubin,
Oktabristnuud teşee oronon baina). Oktabristnuud
baruunaixidnaa—Oktaabriin 17-noi manifestiiji aman deere
medereheneereel ilgaradag baigaa. Oktabristnuud bolbol
caarska pravitelstviin doodoninş ba gadaadinnş poliitikiiji
gaised bahaan demzelşedeg baigaa.

Kadeeduud gy, ali „konstitucioonno demokratişeske“ paar-
ti III dyymede, i ba II dyymenydte bahaan yşoxen huur-
nuudtai baigaa. Ene jynhee bolob gebel, pomeeşiguidai
gootuudai zarim xubin, kadeeduudnaa oktabristnuudta
orohon baina.

II dyymede trydoviiguud geze nerleşedeg, şize byryaşna
demokraaduudai nege olon tojoi bişe gryppe orohon
baixa. Dyyme soo trydoviiguud bolbol kadeeduud ba xydel-
merşenei demokratiin (bolşeviiigyyd) xojoroi xoorondo guibal-
daza baigaa nen. Trydoviiguud bolbol dyyme soo ugaa hula
baibaxaa, ede bolbol maşsanuud bolno, tariaşanai maşsa-
n geşe, geze Lenin zaabarilahan baigaa. Kadeeduud ba
xydelmerşenei demokrati xojoroi xoorondo trydoviiguudai
guibalzaxa uşarann zaatannaa şize ez-dei anglin baidalaa
boldog baigaa. Lenin bolbol bolşevig—depytaaduudai ur-
da, xydelmerşenei demokraatlin urda, hulaşan şize oyrşaşna
demo-raaduudta tulaşa, tedeeniiji liberaalnuudai nyloşhe
mutal a abxa, demokratiin taliiji xadaa, gansal baruunaixi-
dai urdahan bişe, myn kontrevoliycioonno kadeeduudai ur-
dahan, eşegyyşylen negedxen eblyyxe“ gehen zurilgo tabi-
han baina. (Lenin, XV t. nuur 48).

1905 onoi revoliyciin jabaza balxa yjede, ilangajaa eneenei
daragdahanai hyileer, kadeeduud bolbol kontrevoliycioonno
xyşen bahaana ulam jixeer xaruulaa. Tedener bolbol „demok-

ratişeska“ bagaa ulam jixeer xuulan xajaza ynen bodoto mo-
narxiştnar, carliizmiiji xamagaalagşad bolhonoo xaruulhan
baina. 1909 ondo huraguulan kadeetska pisaatelnuudai
gryppe „Veexi“ gehen şhoornig gargaşa, tereen so gooo ka-
deeduud bolbol byryaştiin nerenee revoliyciiji darahnain
tyloş caarsta bajar xygehen baina.

Taşuur ba ylgelgin caarska pravitelstviin urda ybedeg
deeree holzoron ba myrgen baiza, kadeeduud bolbol eeriin-
gөө zadanuud ba tyrmenydeere bideneriji (tailbarlan xele-
xede liberaalna byryaştiin) aradai urhaa arşalza bahaan
ene zasagiiji magtaxa „xeregtei“ geze sexe bişe hen.

Gyrenei II dyymiji ydeze tariagaad, Gyrenei dyymiin so-
cial-demokratişeska fraaktiiji daran halgaagaad, caarska pra-
vitelstvi xadaa proletariaadai pontişeske ba ekonomişeska
organizaacuanudiiji byrişxer soxizo orohon baina. Kaatorna
tyrmenyd, xeremyd ba şylegin gazaruud, revoli, cloneer-
nyydeer dyree nen. Revoliycioneernyydiiji tyrmenyd soo
zerlig muuxagaar soxidog, pikeldeg ba zobooşog baigaa.
Çernosootenno terruor zorgooroo aaşahan baina. Caarska mi-
niştr Stolipin byxi oroni ylygyreer byrxeggee hen. Xecen
migan revoliycioneernyyde saşatlagdan aluulan baina. Yi-
gelgiiji tere yjede „stoliipinai galyty“ geze nereledeg
baigaa.

Xydelmerşen ba tariaşanai revoliycioonno xydeleeniiji da-
raxadaa caarska pravitelstvo bolbol gansan repressinyd,
karaatelnai ekspeditsenyd, buudaganuud, tyrmenyd ba
kaatorgaar xizaarlaggyt baigaa. Caarska pravitelstvo xad-
daa tariaşadai „Caars baatişyşada“ genexeneer etigexe etigel
ulam byri yge bolzo bahaan, hanaa zobooşoor xaraza baigaa.
Ilme deereene caarska pravitelstvo bolbol jixeren maneerv
xereglee, dereevniin olon tooto ang byryaşti—kulaaguudaar
xyde dereevniinydte eeriingee baa bexi tulguuri xexe ge-
ze bodohon baina.

1905 onoi nojaabriin 9 yder Stolipin bolbol tariaşadiiji
obşçinnahai gargaşa xyrtoruud bolgon balgaaxi genen ga-
zarai şine zakoon gargaşan baigaa. Stolipinai gazarai zakoo-
noi jonoor xadaa gazarai obşçinnai jonoor edelege ebde-
re-xe jonotoi bolhon baina. Tariaşan byide eeriingee xubaa-
rita gazarai medeidee abaad, obşçinnai haa garxa geze dui-
dahan baigaa. Tariaşan eeriingee xubaarita gazarai xudal-
daza şadaxa boloo, urdaime jyme xexe erxe yge baigaa.
Obşçestvon obşçinnai garagşa tariaşadta gazarai nege
gazarai (xyrtor, otryyb) gargaşa ygege ujalgatai boloo.

Ilmede, bairan tariaşad—kulaaguud bagaşadai tariaşadai
gazaraijn xynge şengeer xudalaza xaxa argalai bolhon
baigaa. Ene zakoonoi garxahaa xoişo nege xexen ilinyd
soo milliounhoo ylyy bagaşadai tariaşad oroldoo gazarai ygel
bolzo ygerenen baina. Bagadadai tariaşadai, gaargyi bol-
hon uşarann kulaaguudai xyrtoruud ba otryybyydei too olo-
şoroo nen. Zarinnua ene xadaa xytenenei, bataragai azaliiji
yrgeneer xeregledge bodoto pomeeşiguid bahaan baigaa. Pra-
vitelstvo xadaa xyrtoran-kulaaguudai hain gazarai obş-
linna naan gargaşa yxexi tariaşadiiji baaladag baigaa.

Xerdee tariaşadai „şylelgexe“ yjede tariaşadai gazarai-
ji pomeeşigyyd deermeden abdag baigaa haa, myne obş-
çinnai gazarai hain uqastikanuudni abza, ygeleşyydei xu-
baarita gazaraijn xynge şengeer xudaldan abza xyrtter kula-
guud deermeden abdag bolhon baina.

Caarska pravitelstvo bolbol gazar xudaldan abza xyrtor-
nyydiiji baiguulxin tula, kulaaguudai nelieen jixexen sydyde
gargaşa ygedeg baigaa. Stolipin xadaa kulaaguudnaa, caarska
samoderşaviiji ylexer xamagalxa zaaxanuud pomeeşiguid-
diji xexe geze hanahan baigaa.

Nite deere jynen zil soş (1906-haa 1915 on xyrtter) obş-
çinnahai xojor milliounhoo ylyy gerel ezed garhan baina.

Stolipinşçina xadaa бага газартай тариашад ба cerevniin
ygeleşyydei baidalai yşox jixeer muuduulan baigaa. Tariaş-
adai rassiojeent ulam jixede nen. Tariaşadai xyrtoran-kula-
aguudai tulasaanuud exilnen baina.

Tuxin xamta, tariaşad bolbol caarska pravitelstvo ba po-
meeşig-kadeetske Gyrenei dyymiin bahaan le sagta, pomeeş-
çigi gazaraijn abza şadaxagyyge oligozo exilee nen.

Tariaşadai xydeleen bolbol xyrtter bolzo gairagin şanga-
dahan zilnyy soo (1901—1909) tyryşeer бага болзо буураа,
gebeş, uduangyi 1910—1911 onuudai ba nyleren obşçini-
guud ba xyrtoranuud xojoroi xoorondoxi tulasaanuudai yn-
denen deere pomeeşiguid ba xyrtoran-kulaaguudai urda-
haa eşegyi tariaşanai xydeleen şangadahan baigaa.

Revoliyciin hyileer myn promişlennoştyba nelieen jixexen
xubilaita bolno nen. Promişlennoştyba koncentraaca bolzo
ulam tomo bolgolgo ba promişlennoştyba tomo kapitalis gryp-
penyydei garta oruulxa jabadal byri şangadahan baina. Yşox
1905 onoi revoliycienee urda kapitalistnaa bolbol oron do-
toroo tovaarai ynni nemeeze, anon sverxpribiitsee eekspor-
tiiji xygeşex foondodo oruulaa, gaaadaa niukenydte tovaar-
nuudiji xynge şengeer xajaza xudalaza arga oxilin tula,
sojuuzuud bolon negedeşe exilnen baigaa. Ilme sojuuzuud,
ilme kapitalistnuudai negedeşinyd (monopoliinuud) xadaa
treştayyd ba şindakaaduud geze nereledeg nen. Revoliy-
ciin hyilde byryaşnaa treştayyd ba şindakaaduudai toon
byri olon bolzo nemee nen. Myt tereşelen tomo baikanuudai
toon o.şorzo, tedenei roolin promişlennoştyba jixedeilen
baina. Rossido, xari gyrenei kapitalai jirelge nemenen dai-
gaa.

Iigeze, Rossido kapitalizm bolbol byri jixeer monopolis-
şeske, imperialişeske kapitalizm bolhon baina.

Promişlennoşty bolbol nege xeden zil soş, zastol bolzo
zogsuud baina, dakin şineer herge nen gevel şuldan jyr-
he abaga, metaali gargaşa, neşit abaga urgaxa, yd de-
deg ba saaxarai yledberli oloşuonon baigaa. Xinni saana talxa
tariaaş gargaşa jixeer urgaba. Ie yjede Rossid bolbol eeriin-
gee promişlennoştyba nege xudu alxam uragşaa doxioş haa

(Yrgelşene sojordon niuray)

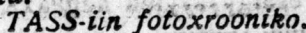
XROONIKO

Nyxer N. I. Jexov bolbol, te-
neei eeriinş gaitaar, dotodo
teregyydei Aradai Komissarai
ilangana şylelgede, uhan
mal transportin Aradai Ko-

misaarai poostdoo orxulan y-
debe.
SSSR-ei Dotodo xereşyydei
Aradai Komissarta nyxer L. P.
Beeriş batlagdaba. (TASS).

GENTE MEDEN GEXEDE...

10-11-68

KINOOTEETENUUDTA:	
Kinoo „ERDEM“	Kinoo „PROGRESS“
Veliikoje Zareevo	11-ljyyli